

Selskapet

for

Grimstad Bys Vel

Selskapet
for
Grimstad Bys Vel

Medlemskrift nr. 41 — 1997

Innholdsfortegnelse

1. Forord	7
av Odd Fr. Johnsen	
2. Prolog ved Selskapet for Grimstad Bys Vels 75 års-jubileum	8
av Kjeld Malde	
3. Festtale ved Selskapet for Grimstad Bys Vels 75 års-jubileum	11
av Reidar Marmøy	
4. Om å vokse opp i Grimstad etter krigen	16
av Per Stifoss-Hanssen	
5. Gamle Grimstad-profiler	30
av Odd Fr. Johnsen	
6. Årsberetninger 1995 og 1996 for Byselskapet	38
7. Årsberetninger 1995 og 1996 for Skjærgårdskomiteén	52
8. Annonser	58

FORORD

Selskapet for Grimstad Bys Vel har gleden av å presentere et nytt medlemsskrift, det 41. i rekken. Det er 2 år siden sist, noe som skyldes at Byselskapet i mellomtiden har rundet 75 år, og i den anledning gitt ut Reidar Marmøys bok om selskapets historie. Feiringen av 75 års jubileet har forøvrig fått sin plass i dette medlemsskriftet.

I dette nr. forteller Per Stifoss-Hanssen om Grimstad slik han husker den fra sin barndom, umiddelbart etter 2. verdenskrig. Artikler av denne type, har medlemsskriftene lang tradisjon i å bringe. Allerede i skriftet fra 1929 finner vi et foredrag som Jens Pharo Crawford i sin tid holdt om sin barndom i Grimstad. Siden har bl.a. G. E. Gundersen, Birger Mørholt, Øyvind Vigeland Gundersen og Ove Fedde skrevet om det samme, og i år altså Per Stifoss-Hanssen. Ser vi på disse artiklene i sammenheng, har vi her øyenvitneskildringer og situasjonsrapporter fra Grimstad i hverdag og fest, helg og virke, krig og fred, over en periode fra ca. 1840 og helt opp til 1950-årene. Slike skildringer der kildene hovedsakelig er forfatterens egen hukommelse, er underholdende - og verdifull lokalhistorie.

Med artikkelen «Gamle Grimstad-profiler», vil vi trekke enkelte personer frem fra glemselen. Og kanskje kan vi - ved å fortelle om personer - også kaste litt lys over byen på den tiden disse personene virket. Tanken er å fylle på med flere profiler senere.

For øvrig vil undertegnede - som er innflytter, og dermed ikke uten en viss frykt og beven sa ja til å være redaktør for årets medlemsskrift - få takke de øvrige i redaksjonen, Ketil Aslaksen og Arne Egeberg, for godt samarbeid, oppmuntring og positive innspill.

Grimstad, oktober 1997.

Odd Fr. Johnsen

**PROLOG TIL SELSKABET FOR
GRIMSTAD BYS VEL 75-ÅRS
JUBILEUM
HELMERSHUS 15. FEBRUAR 1997
av Kjeld Malde**

1

«Godaften her inde, så mange som vi finde»
er fra en gammel Grimstad tradisjon
Ikveld er det Byselskapet vi skal minne
denne ærverdige organisasjon
Som ble stiftet av fremsynte menn den tid
før bevaringstanken slo rot
Det var neppe helt uten slag og strid
man på holmekjøp seg innlot.

2

«Nu glider båten mot skjærgårdsøen
en ø i havet med grønne strande»
Slik er blitt diktet om sol og sjøen
som ingen andre enn Hamsun kan det
Vi minnes kemner og hans forening
som sikret skjærgård for alle oss
selv om det nå bare er en mening
han møtte motbør og måtte sloss
Idag så skjønner vi alle sammen
at det var riktig å sikre at
vi med seilbåt såvel som prammen
ei blir stoppet av skilt Privat.

3

«På Binabben en stille sommerdag»
vi husker den fra en Jerv-revy
En Grimstad sang av det lette slag
en solfylt hyllest til vår by
For Byselskabet de sikret seg
friområder i byens midte
som Binabben og Vardehei
med sti og benker hvor du kan sitte
Her kan du vandre en tidlig morgen
og nyte utsikt til skjær og sund
en kveldsstund dvele ved gleden, sorgen
og komme nær til natur en stund.

4

«I sommersol, med kaprifol»
står i sang byen vår har fått
Men også vinterdag foruten sol
kan jo skjærgården være flott
Med holmer vasket av bølgesprut
og gresset flatt av en kraftig vind
da kler vi på oss og går dit ut
da får vi lutret vår sjel, vårt sinn.

5

«Da vinden kuled litt mindre stiv»
Skrev Henrik Ibsen i velkjent dikt
Når brisen leker med gress og siv
og klarvær gir oss den beste sikt
Da ser vi lett at vår rikdom er:
en skjærgård til rekreasjon

som i godt og i dårlig vær
blir brukt av nesten en hel nasjon.

6

«I sørlandstrylleriets spinn»
var Wildenweysk og flott
En hyllest til byen vår så fin
og den gaven vi har fått
Ved hjelp av stifterenes visjon
de fremsynte kvinner og menn
Vi ønsker at Byselskabets misjon
blir å ta vare på det beste i den.

7

«De som bor her, de er kommet for å bli»
denne strofe kan vi gjerne stemme i
Vi er alle glade i vår by
å bevare byens ekthet må bety
at «Selskabet for Grimstads bys vel»
må bestå inn i neste hundreår
Vi hever våre glass nå i kveld
og skåler for **Grimstad**, byen vår.

Fra Byselskabets 75-års fest.

FESTTALE VED SELSKAPET FOR GRIMSTAD BYS VELS 75 - ÅRS JUBILEUM 15.FEBRUAR 1997.

av Reidar Marmøy

En nødvendig reservasjon:

Siden det ikke finnes annet enn en del notater og stikkord til den talen jeg holdt ved Grimstad Byselskaps jubileum, kan jeg ikke innestå for at ordene - slett ikke hvert og ett av dem - fallt nettopp slik jeg her har forsøkt å skrive dem ned:

Gode selskap, representanter for makter og myndigheter, styre og alle dere som er her fordi det finnes en tilhørighet mellom dere og selskapet - det er en virkelig begivenhet vi er med på å feire. Jeg sier dette selv om jeg er klar over ordet feire til tider kan være ganske lumskt dersom vi blir for oppstemte og farverige i vår tale.

En aktet kollega skulle gå av - la oss kalle ham Sørensen. Vi skulle gjøre stas på ham og på hvert og ett av hans mange, gode år i skolen. Det ville også en representant for overordnet myndighet og kom i skade for å forsikre oss alle om hvor overmåte festlig han syntes det var å være tilstede " når vi skal feire at lektor Sørensen går av!" Nei, det er ikke alltid så enkelt å ferdes i de retoriske landskaper og jeg holder meg heller til min mer grå alminnelighet - i dette tilfelle for å søke etter festens egentlige gjenstand, etter det vi egentlig er her for å feire.

Det er jo slett ikke denne sum av dager og år, eldre blir jo både mennesker og selskaper så lenge det henger liv i oss. Vi feirer noe annet enn dager og år, vi gleder oss over at noe som først eksisterte som en nokså vag drøm etterhvert vokste til en virkelighet som ble større enn drømmen hadde varslet. Og mer enn det: vi feirer en

grunnleggende, dynamisk innstilling hos en del nokså ulike mennesker som delte drømmen om et byselskap - Karl O. Knutson, Hans Terland, Mons Fuhr og G.E.Gundersen for å nevne noen. Og sannelig feirer vi også dem som hadde evnen til å se det arbeidet som ble gjort og som viste tillit ved å gi penger eller eiendommer eller begge deler. Navnene er så mange: Førleid, Einersen, Lindquist, Helmer og Jac. Erichsen og flere med dem. De var forskjellige på nesten alle vis, men like i det at de så verdien i det som kemner Knutson beskrev slik: "Det skal være et selskap for alles vel: sunde og syke, rike og fattige." En krevende vei å gå, veien fra drøm til virkelighet!

I det første gode selskap var det ikke plass for ukritiske optimister, er det fremdeles ikke. Men enda mindre var det et selskap for den grå pessimisme. Slik har Piet Hein latt Kumbel ytre seg - jeg ber moderat om forlatelse for hans alt annet enn moderate språkbruk:

*Der finnes en slags optimister
der bør slås langsomt i hjel:
Dem, der setter sig ned og tror
at alle ting går av seg selv.*

*Der finnes en slags pessimister
der bør utryddes tann for tann:
Dem, der tror at det slett ikke går
selv om man gjør hvad man kan.*

Feiringens årsak er at det fantes og finnes et tredje slags mennesker og derfor føyer jeg til noen linjer om dem:

*Der finnes en slags realister
som bør fremelskes kinn mot kinn:
Dem, der i drøm kjenner virkelighet,
og så setter kreftene inn.*

Festens gjenstand er som dere skjønner, også dette at det fantes vilje til å samle seg om de store prosjekter med en nesten bulldogaktig stedighet til aldri å slippe taket. Det er sannelig grunn til å feire at ingen av de 75 år har

vært et uår når det gjelder innsatsvilje.

Jeg får ofte et spørsmål som jeg i og for seg synes er rimelig nok: Hvor mye eier selskapet? Og hvor mye er eiendommene verdt i dagens penger? Arne Egeberg har anslått arealet til ca. 1500 dekar - så er vel det riktig. Og saktens kan vi postulere noen utgangspunkter og finne fram til en sum penger. Men jeg innrømmer at jeg alltid sporer av og begynner å tenke på noe annet når slikt kommer på tale. Det var nemlig aldri noe mål i seg selv å eie et størst mulig areal, i så fall kunne det ha vært langt større. Det dreide seg om muligheter til å søke rekreasjon, til å oppleve, til å eie en felles kilde til glede. Slike rikdommer regnes ikke i kvadratmeter. Det å sitte på Vardeia eller Binabben eller Grooseneset og oppleve glede og tilhørighet, det måles ikke i penger, det måles i intensitet. Det var slike verdier det gjaldt å sikre. Og virkeligheten ble som drømmen hadde varslet.

Fra Byselskapets 75-års fest. Artikkelforfatter Reidar Marmøy er nr. 2 fra høyre.

Der finnes gleder som er av høyst forgjengelig art, som slår tilbake og forvandles til sorg. Det er dem Bjørnson skriver om i Taylors sang i Maria Stuart:

*Hver gledesstund du fikk på jord
betales må med sorg.*

*Og om der følger flere ad, så tro:
de gives kun på borg.*

Men dette er gleder av et annet slag enn dem Bjørn Aslaksen skrev om nylig - om en seiltur i solgangsbris fra Sundet til Håkallen. Seilasen hadde vært den samme om alle de øyer og holmer hadde vært lukket land for allmennheten, men ikke opplevelsen. Det viktigste i dette erindringsbildet er tilhørigheten, det å ferdes hjemmekjent i et landskap som er vårt, og som forvaltes vel. Slike gleder skal aldri vendes til lede, de er fornyende og skapende og de dobles ved å deles. Det var denne eierskapets glede Vilhelm Krag skrev om:

*Jeg eier skoge av pors der
dufter mod himlen*

hedere end ambra

sødere end honning.

I blanke augustdage

driver duften til havs.

- Ingen derude aner,

hvor den salige rus kommer fra.

Hva er det så Byselskapet eier? Redaktøren i Grimstad Adressetidende har med sikker sans for ordenes betydning unngått ordet eie i sin omtale av selskapet. Han skriver at selskapet tok vare på skjærgårdsparadiset og han skriver om et viktig forvalteransvar i framtiden. Nettopp ordet forvalte går igjen i kildene: Selskapet forvalter på vegne av allmennheten. Jeg faller for en fristelse - i min alder et privilegium: I den store sammenheng er det jo slik at mennesket som art og individ har et forvalteransvar. Alt som er skjedd av ødeleggelse og forarming av natur, av utnyttning og utbytting av individer og nasjoner, i dette ligger et ansvarsforhold som vi kan fornekte eller ta opp, men som

vi aldri kan fraskrive oss. Og så til den lille og oversiktlige sammenheng. Noen tok ansvar for sin drøm om at allmennheten skulle sikres adgang til å oppleve en fornybar rikdom som sin egen. Det var deres drøm og det er vår virkelighet. Den gode virkelighet kan utvides og fornyes så lenge der finnes et Byselskap som aldri betrakter sitt arbeid som fullført, men som alltid er underveis. Et slik selskap ønsker jeg oss alle - til Grimstad bys vel.

OM Å VOKSE OPP I GRIMSTAD ETTER KRIGEN.

av Per Stifoss-Hanssen

Jeg er blitt bedt om å skrive litt om hvordan det var å vokse opp i vår by i de første etterkrigsårene, altså i perioden fra 1945 og fremover. Jeg vil legge hovedvekten på hvordan det opplevdes å vokse opp her, altså ingen presentasjon av tall og data. Kilden er mine egne minner.

Krigen.

I Grimstad i 1950-55 var ingen i tvil om hvilken krig vi snakket om når vi snakket om *Krigen*.

Krigen var et ord vi hørte - ikke 10 ganger om dagen, snarere 100.

Krigen hadde en umåtelig stor rolle som samtaleemne. Den svirret i luften fra morgen til kveld, og satte seg selvsagt inn i tankene til oss som var små. Og der fremsto den som et stort og skremmende uhyre. Jeg husker at til og med selve ordet, eller lyden av ordet *Krigen* virket skremmende på meg som barn.

Og selv når voksne snakket om noe helt annet, brukte de stadig ordene *krigen*, *under krigen* osv. Alt ble sammenlignet med hvordan det var dengang, om det var maten, eller været eller hva som helst.

Men heldigvis, det var jo så lenge siden. Det var noe som hadde funnet sted i en uvirkelig, fjern fortid, ja, før vi ble født. For den saks skyld kunne de like gjerne ha snakket om Napoleonskrigene.

Hjemme hørte vi om matmangelen, matauken og blendingsgardinene. På «Yngstes» (KFUM), fortalte lederne som sine opplevelser på Grini, i Sachsenhausen, på Nord-Atlanteren. Det var spennende. Vi likte å høre om det.

Men noen ganger kunne det bli vel masete og gnålete. Særlig når det ble brukt i barneoppdragelsen:

- «Under krigen spiste barna alltid opp maten sin»,
- «Under krigen var vi takknemlige for alt vi fikk å spise.»

«Alt var mye bedre under krigen», synger Ole Paus. Jeg skjønner egentlig godt hva han mener.

Der var også en god del synlige minner etter krigen på bygninger i byen og i landskapet omkring. Ved innfartsveiene til byen var det stillinger for maskingevær / mitraljøser, støpt i betong. Vi brukte dem i vår daglige lek, selv om de for det meste var halvfulle av rot og skrot. Jeg husker best to stk. ved Gooseveien, like i nærheten av mitt hjem. Burde vi ikke ha spart på noen av dem? Om ikke som *Kulturminne*, så kanskje som *U-kulturminne*?

På skolen vår i Storgaten hadde vi en sløydsal. Inn til sløydsalen var det en dør, en stor fin gammel speildør. På et av speilene kunne man tydelig lese, selv om det var overmalt: «Speisezimmer». Før jeg sluttet skolen i 1959 var det fjernet fullstendig, og det syntes jeg var fryktelig dumt. Et av husene i øvre del av Storgaten husker jeg ble omtalt som «Krankenstube», og blir det vel gjerne fremdeles av eldre folk.

Krigen hadde en stor plass i den atmosfæren vi vokste opp i. Men etterhvert er det blitt fortid. Og nå har vi altså levd i 50 - 60 år uten krigstrusler, og i trygge, gode kår!

Føreidsgate.

Når jeg går gjennom Føreidsgate i dag slår det meg: Du verden for en kjedelig gate. Riktignok er der pene hager og velholdte hus, men dette blir neppe noen gang erklært bevaringsverdig. Og allikevel, denne gaten er jeg glad i! I min barndom myldret det av unger. Alle pappaene var på jobb fra 7.30 til 17.00, til 12.00 på lørdager. Alle mammaene var hjemme, en i hvert hus. I noen hus var det dertil en gammel tante eller en annen

gammel slektning. Så hele gaten fremsto på en måte som en stor barnehage. Vi kunne gå hjem og få mat og trøst og plaster på kneet, og vi kunne fly ut igjen og leke. Der var alltid noen å leke med.

Det kan vel høres ut som en ideell organisering av barnepass og annen arbeidsdeling. Sikkert er det at vi ungene hadde det fint - og trygt. Om mødrene var like tilfredse, det tviler jeg på nå. Men en ting er sikkert; det var helt normalt. Ikke bare i Grimstad.

Boligområdet Skaregrømsjordet ble bygget i perioden ca.1940-1955. Jeg husker godt da de siste husene i Tønnevoldsgate ble satt opp, nede ved Vassbekken. Jeg fikk forresten ikke lov til å gå ned til Vassbekken fordi det var farlig å «dette i bekken». Det luktet dessuten kloakk, det var «saulete», og der var av og til rotter. Mange gode grunner, med andre ord. Jeg var der følgelig ganske sjelden, og i hele min karriere datt jeg uti bare 2 ganger, så vidt jeg husker. Den ene gangen gjennom isen. (PS Kom opp igjen)

Jeg har hørt at de tomtene som lå nærmest Lillesandsveien, den gang Sørlandske Hovedvei, Riksvei 40, var dyrere enn de andre tomtene. Disse lå gunstigere til samferdselsmessig sett, og man hadde jo utsikten til trafikken. Disse tomtene kostet kr.1,- pr.kvm, de andre: kr.0,50.

Husene ble bygget på gammeldags vis. Det gjorde inntrykk på meg når tomtene ble gravd ut ved hjelp av hakker og spader og trillebår. Fy for en jobb! Og gatene var simple grusveier, hullete vaskebrett. Det vokste løvetann og tistler langs husgjerdene. Det var ganske flaut å bo ved en så stygg gate. Men bortsett fra det var det veldig fint å lage demninger der når det regnet, særlig i bakken i Thors gate, og vi kunne finne fram barkebåten vi hadde laget som vårt arbeidsstykke nr.1 på sløyden.(Under detaljert veiledning av lærer Hvidbergskår.)